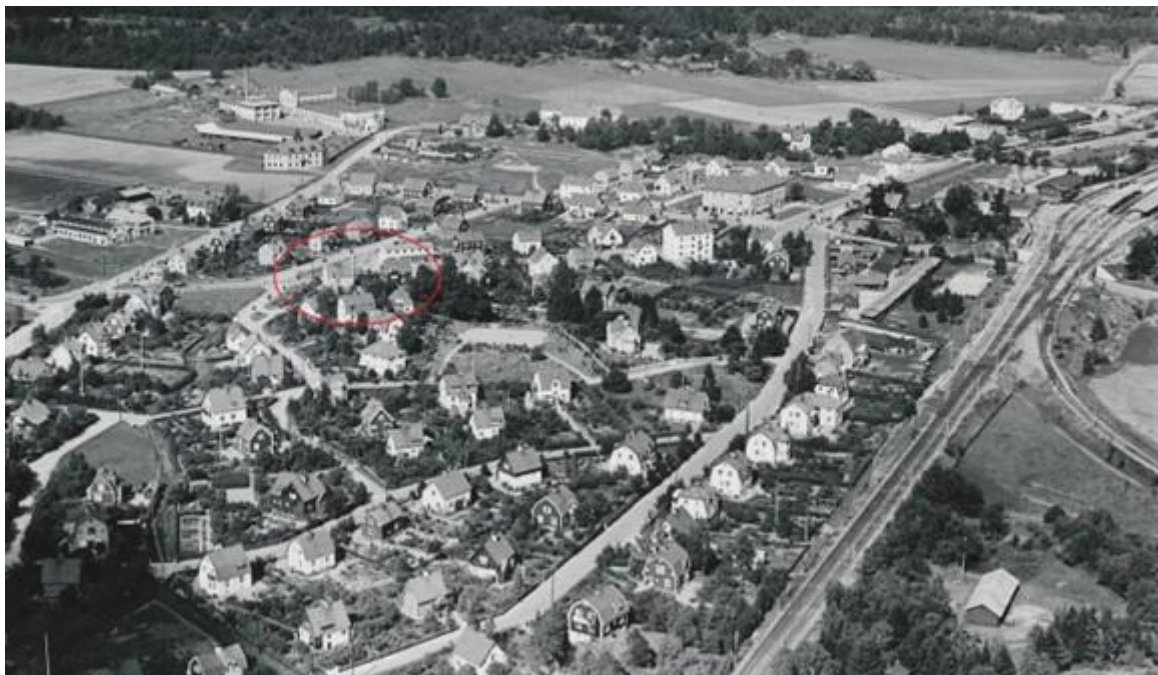

Kv.Landsknekten, Älvsjö

Antikvariskt utlåtande med konsekvensanalys

Ridderstrands Byggnadsantikvariska Byrå

December

2023

Ridderstrands Byggnadsantikvariska Byrå

Mariatorget 7

118 48 Stockholm

Tel: 070/ 674 06 42

E-post: stellan@ridderstrand.com

Stockholm den 15 december 2023

SAKKUNNIG KONTROLL AV KULTURVÄRDEN enligt PBL

Objekt:	Kv. Landsknekten 4, 22 och 23 Johan Skyttes Väg, Älvsjö, Stockholms Stad
Diarienummer	1918-13333
Beställare:	Esstate/ Serneke
Kontaktperson	Christian Johansson,

**ANTIKVARISKT UTLÅTANDE MED
KONSEKVENSANALYS****Ny detaljplan för tre fastigheter inom Älvsjö Villastad****Inledning****Bakgrund**

Fastigheterna Landsknekten 4, 22 och 23 ligger i kvarteret med samma namn längs Johan Skyttes väg i Älvsjö. Fastigheterna ligger drygt 300 meter från Älvsjö centrum och för området gäller en översiktsplan där den utpekade delen föreslås förtätas, ges ökad stadsmässighet och förstärkt kollektivtrafik. En detaljplaneprocess är påbörjad i vilken denna förundersökning utgör underlag.

Sedan det ursprungliga utlåtandet färdigställdes år 2019 har det tilltänkta planområdet utökats med grannfastigheten till nr 22, nämligen Landsknekten nr 23 i samma

kvarter. Därför har detta utlåtande, i december 2023 reviderats så att det innefattar en bedömning även av denna fastighet med dess åbyggnader.

Syfte

Syftet med denna kulturmiljöutredning är att utröna och beskriva aktuella byggnaders, tomters och den närmaste omgivningens historia, karaktärsdrag och kulturhistoriska värden. Utredningen behandlar konsekvenserna av en rivning av befintliga byggnader på de tre fastigheterna, tar upp viktiga punkter att iakttaga och tillämpa för de projekterade nya byggnaderna och avser även ligga till grund för en konsekvensanalys av det förslag som är under utarbetande.

Detaljplaneförslaget i korthet

Projektet avser upprättandet av en ny detaljplan som medger rivning av villorna på de tre fastigheterna, en sammanslagning av dessa till en, samt uppförande av flerbostadshus i tre respektive fyra våningar i en stadsmässig utformning. Byggnaderna är tänkta att ligga i gatulinjen utmed *Johan Skyttes Väg* och *Segervägen* och lämna mark öppen för grönska i lek- och umgängessyfte på södersidan, utmed den smalare *Lagerbielkes Väg*. Det aktuella förslaget visar hus med markerad sockel, ljusputsade fasader och traditionella sadeltak. Mot gatan visar förslaget på stramare, stadsmässiga fasader utan burspråk eller balkonger medan gårdsfasaderna avses få ett mer uppbrutet och omväxlande formspråk.

Tillämpliga lagrum

Enligt Plan- och Bygglagens 2 kap. 6 § så ska ”bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av god helhetsverkan”. Dessutom ska ”ändringar och tillägg i bebyggelsen göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas”. Varsamhetskravet i plan- och bygglagen, d.v.s. kap.8 §17, gäller vid ändring och/eller flyttning av alla byggnader, oavsett eventuellt utpekande eller skydd i detaljplan.

De undersökta fastigheterna saknar specifika skyddsbestämmelser i detaljplan. Det är därmed byggnadsnämnden som vid bygglov- och planärenden avgör om bebyggelsen kan anses vara särskilt värdefull och därmed omfattas av förvanskingsförbudet, kap 8, §13 PBL.

Kulturhistorisk klassificering

De aktuella fastigheterna är inte individuellt klassificerade, dock ingår de i ett område som är grönmärkat i Stockholms Stadsmuseums klassificeringskarta och som därmed anses kulturhistoriskt värdefullt. Området består av den äldre delen av Älvsjö villastad.

Utdrag ur Stadsmusei klassificeringskarta över området. Av denna framgår atthusen inte är individuellt bedömda men att hela området innanför den gröna markeringen bedöms som kulturhistoriskt värdefullt.

Det aktuella området från luften. De ter aktuella fastigheterna är inringade, Johan Skyttes Väg går alldeles ovanför dem. Den stora leden är Älvsjövägen som precis i högra bildkanten går in under järnvägen.

Foto: Google Earth

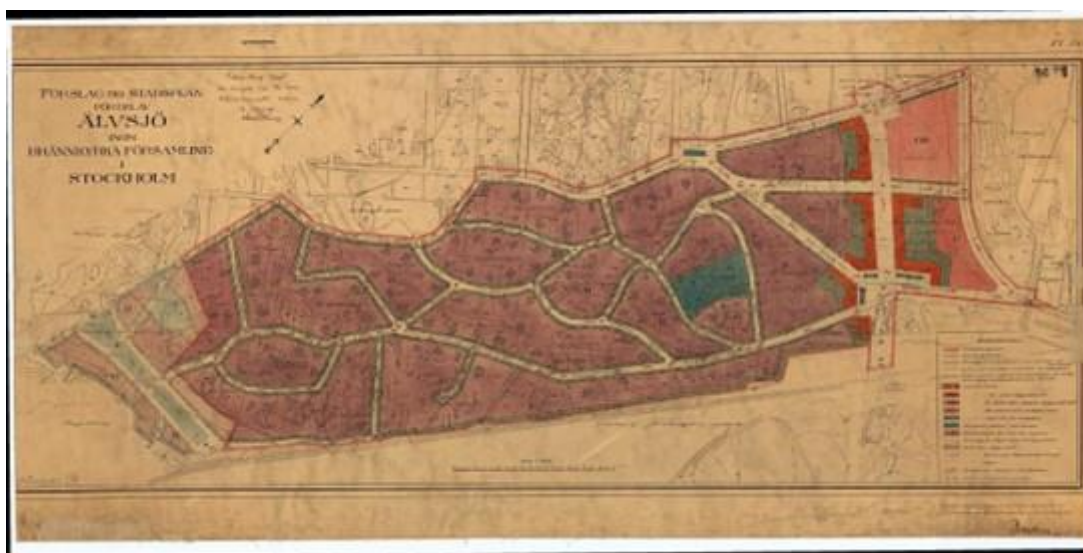
Kort om Älvsjö Villastads historia

Under 1800-talets stora befolkningsökning sökte Stockholms stad olika sätt att lösa bostadsfrågan. Bland annat kom man att förvärva de stora gods som låg i utkanten av Stockholm för att här låta anlägga nya bostadsområden. Älvsjö var ett av dessa, och här låg sedan 1879 en järnvägsstation för Västra stambanan som tillkommit på initiativ av greve Gustaf Lagerbjelke, dåvarande ägare till *Elfsjö Gård*. Just stationens existens gjorde att de närmaste delarna av Älvsjö lämpade sig för en viss stadsmässighet i anslutning till villorna.

Stadsplanen upprättades av Per Olof Hallman, som var mannen bakom ett stort antal stadsplaner från 1910- och 20-talen. Han utarbetade även planerna för trädgårdsstäder på fleratidigare lantegendomar i Stockholms utkanter, däribland stadsplanen för nuvarande gamla Enskede år 1908. Denna var en sorts direktöversättning av planen för *Hampstead Garden Suburb* i England.

Den planen innehöll ett stort antal radhus vilket var vanligt förekommande i England, men denna byggnadstyp visade sig vara så pass impopulär och svårsåld i Sverige att Lantegendomsnämnden fastslog att hustypen inte lämpade sig för svenska förhållanden. Följaktligen kom Hallmans villastadsplaner framöver i huvudsak innehålla friliggande enfamiljshus, vilket var fallet även i Älvsjö.

Älvsjö villastad byggdes i enlighet med Hallmans plan med dennes inspiration från Camillo Sitte och engelska trädgårdsstäder. Planstrukturen är än idag högst påtaglig med dess vindlande gator som väl anpassats till den lokala topografin.

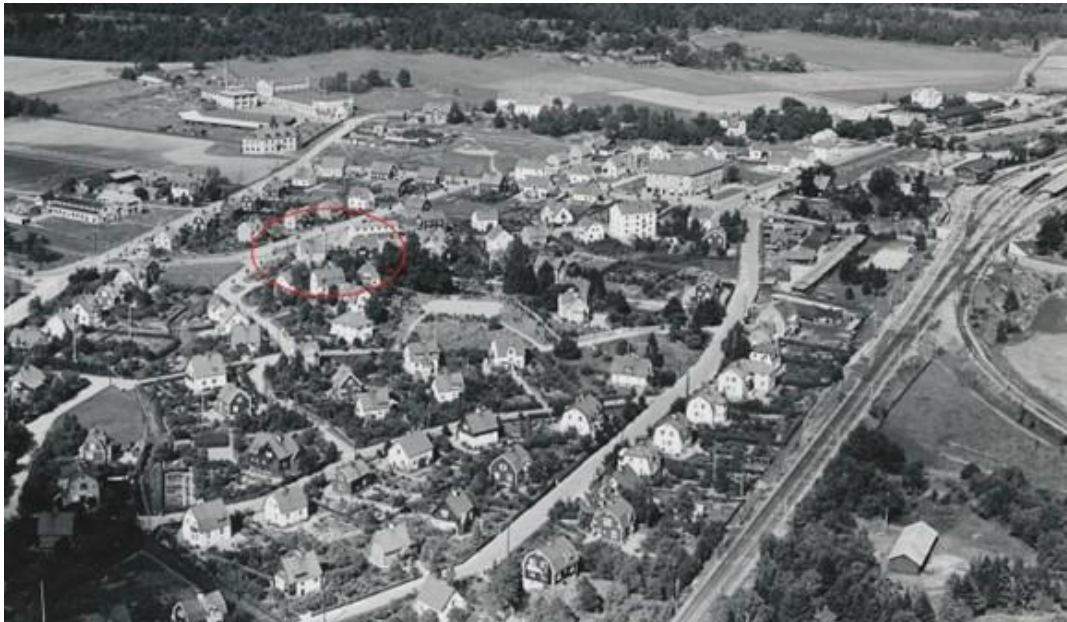

Per Olof Hallmans ursprungliga stadsplan för Älvsjö Villastad, upprättad 1916 och fastlagd år 1921. Planen är karaktäristisk för Hallmans planer och uppvisar en vindlande topografiskt anpassad gatustruktur i merparten av planen. Större delen av planen anvisar ett öppet byggnadssätt med villor. Av planen framgår också att den rakt dragna Johan Skyttes Väg redan här avsågs som mer av en stadsgata än övriga, mer slingrande vägar.

Ill.: BNA

Den ursprungliga planens östra del kring Älvsjövägen uppvisade ett påtagligt inslag av stadsmässighet med slutet byggnadssätt mot Älvsjövägen samt en stor tomt reserverad för en offentlig byggnad (rosa-markerad på plankartan ovan). Denna del av planen kom att få revideras och ersättas med villaplaner vid flera tillfällen; sannolikt var förutsättningen att bygga stad i detta område vid den aktuella tiden överskattad och efterfrågan på villor vida större.

Endast två byggnader mot gatan fick en sluten utformning, i stället bebyggdes kvarteret Befriaren (öster om Älvsjövägen) samt Hillebardens och Kavelbrons östra delar med villor.

*Flygvy över Älvsjö Villastad på 1930-talet. De aktuella fastigheterna är markerade, Ovanför dem ligger de två övriga, i texten omtalade kvarteren, Hillebarden och Kavelbron. I Hillebarden ans också den låga, vita affärsbyggnad som ersatts med ett flerbostadshus under 2023. Högst uppe till höger ses perrongtaken på Älvsjö station, därifrån går spåren för Västra stambanan söderut medan kurvspåret som viker av till höger i bild utgör början av Nynäsbanan
Foto: Järnvägsmuseum.*

Senare förändringar

I samband med breddningen av Älvsjövägen, i slutet av 1970-talet revs en stor del av villorna i kvarteren Hillebarden och Kavelbron, alldeles norr om Johan Skyttes Väg och Segervägen, däribland 11 villor uppförda på 1920-talet vilka pekats ut som välbevarade i Stadsmuseets inventering 1977. De avrivna tomterna blev istället parkeringsplatser. Norr om Älvsjövägen har sedan större områden med flerfamiljshus uppförts under 1980- och 90-talen. Bland senare års händelser kom fem villor i kvarteren Hillebarden, Kavelbron och Landsknekten från 1920- 30, respektive 1980-talen att rivras för att ge plats för sju flerbostadshus, ritade av *Wimmerström Moll Arkitekter* kring 2007.

Nordost om Älvsjövägen finns en liten enklav av villor från den reviderade stadsplanens tidbevarade, i övrigt har området kring vägen bebyggts med i huvudsak flerbostadshus i 3-4 våningar (1930-40-tal) samt 5 våningar (2000-tal). Spårområdet söder om det aktuella planområdet, har breddats betydligt. Det tidigare dubbelspåret för Västra Stambanan i villastadens södra gräns har dubblats och här finns numera också anslutningsspår till pendeltågens stora uppställningsbangård och skötselhall.

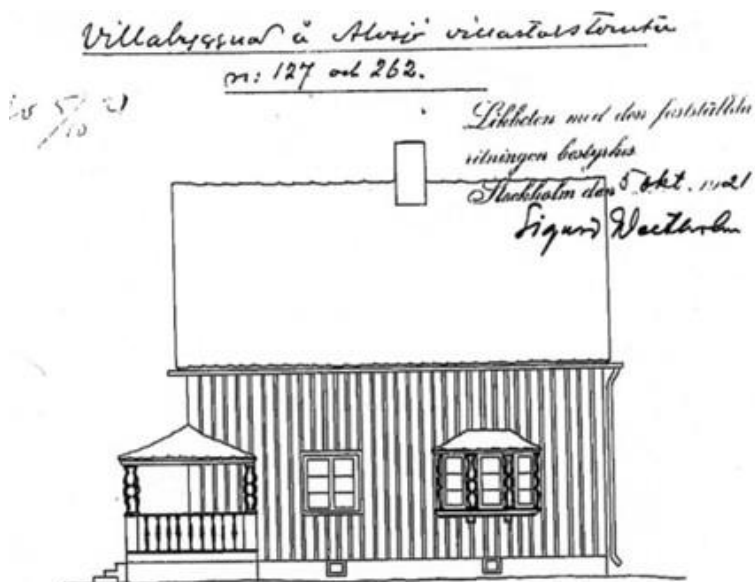
Beskrivning av byggnaderna på fastigheterna Landsknekten 4, 22 och 23 idag.

De tre fastigheterna är idag bebyggda med vad som ursprungligen varit en- och tvåfamiljshus, ursprungligen uppförda åren 1920-22.

Adressen är Johan Skyttes väg 215 (L 4) , 217 (L 22) och 219 (L 23). De var ursprungligen

i princip lika stora men uppvisar numera yttre utseende huvudsakligen från två olika epoker. Ingen av villorna bevarar idag i sitt ursprungliga utseende.

Landsknekten 4

Fasaden mot gatan enligt bygglovsritningen från 1921. Bortsett från det ändrade fasadmaterialet och avsaknaden av garageport är det samma villa som står där än idag.

Ill: BNA

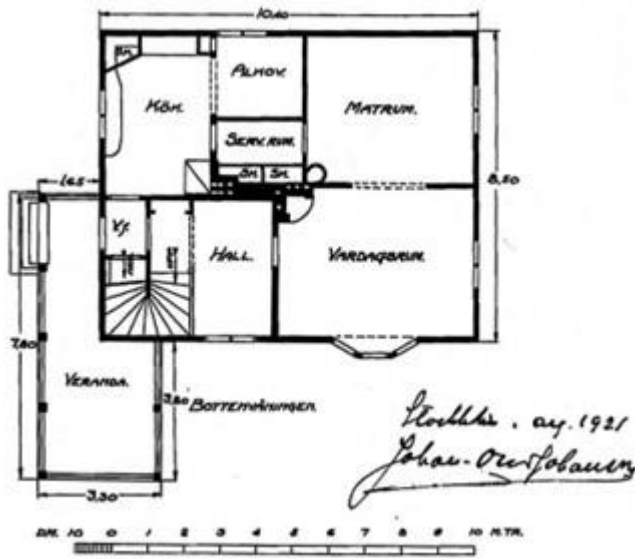

Landsknekten 4 idag. Villan är storleks- och planmässigt i princip oförändrad. Entréverandan är ännu öppen och bevarar äldre dekorativa detaljer. Största ändringen är den putsade fasaden från 1938 och garaget från 1956 i den förstörade sockeln. De ospröjsade fönstren i det lilla burspråket samt betongpannorna på taket är senare ändringar som inte gjort avtryck i bygglovsregistret. Detta och putsfasaden är det som avviker från villans ursprungliga skick som annars ganska lätt kan anas.

Foto: Förf 2019.

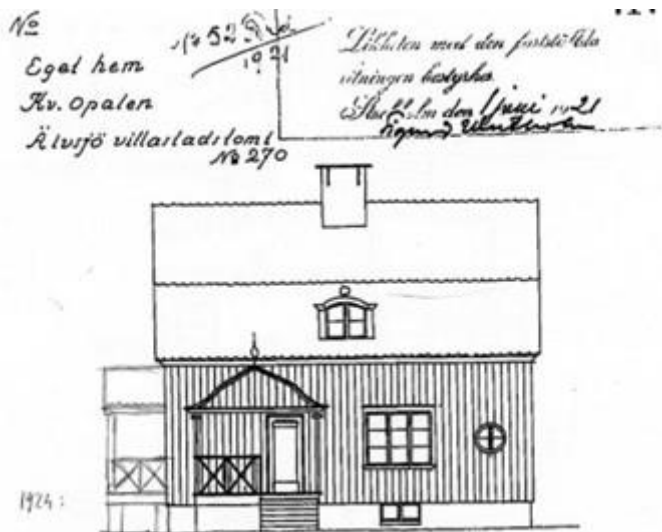
Landsknekten Nr 4 är bebyggd med ett reveterat trähus på gjuten eller cementstensmurad, gråputsad grund, under ett relativt brant sadeltak. Fasaderna är slätputsade i en beige-grå kulöroch avslutas med en profilerad ljusputsad takfot som går runt hörn i en kapitälliknande form. Fönstren som till övervägande del är ursprungliga, är vitmålade, utåtgående, kopplade tvåluftsfönster med fast mittpost och tre glas i var båge, i typisk 1920-talsstil. Taket är numeratäckt med tvåkupiga, bruna

betongpannor och skorstenen inklädd i koppar. Mot gatan finns ett litet vitmålat burspråk och utmed den östra gaveln ansluter en lång öppen entréveranda med ursprungliga karvsnittsförsedda stolpar och utsågade räckesspjälor under en kraftig överliggare. Mot trädgården finns ett större tresidigt burspråk krönt av en balkong med dekorativt smitt stålräcke. Ut på denna kommer man genom en dörr i en mindre fronton under ett mindre, takfotsförsatt sadeltak. I senare tid har ett fönster i bottenvåningen bytts mot en altandörr från vilken man når trädgården på en trätrappa med sidoräcken. Husets inre är ej besökt men planlösningen torde i princip vara samma som vid byggnadstiden, dock sannolikt präglad av den stil som rådde då huset putsades år 1938. Det 1954 tillkomna garaget nås via en teakport i sockelvåningen, direkt under gatufasadens burspråk.

Planritningen för bottenvåningen i huset på **Landsknekten 4**, daterad i augusti 1921. Detta är en ganska typisk plan för 1920-30 talets 'egnahemsvillor' av den större modellen som byggdes i t ex Bromma och som här i Älvsjö Villastad. Det är i princip en korsplan med fyra rum kring en gemensam skorsten. Ett rum utgöts entré med hall och med trappa till övervåningen med ett utgjorde kök med alkov för hembiträdet. Här finns även kakelugnar inritade så man hade ännu inte centralvärme installerad. Något ovanligt är dock den stora entréverandan. Dessa utfördes oftast i en mera ordinär förstukviststorlek. Det finns anledning att anta att denna planlösning är relativt oförändrad än idag. III: BNA

Landsknekten 22 (f.d. 3)

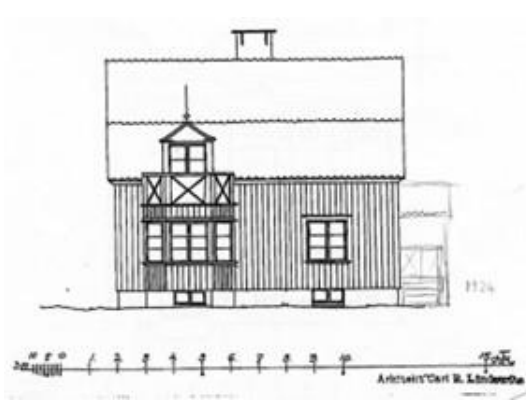
Fasadritningen mot gatan är hämtad ur bygglovsansökan för nuvarande Landsknekten 22, inlämnad till Byggnadsnämnden den 16 mars 1921. Arkitekt var en Carl B. Lindström. Blyerstillägget (av förf.) visar den tillkommande förstukvisten då villan 1924 delades upp i två lägenheter, en i bottenvåningen och en på våning 1 trappa. III: BNA

Samma fasad idag. Det som återstår av originaldetaljer är den lilla takkupan med sitt stickbågiga fönster. Den förstörade entrédelen tillkom 1954 då också villan återställdes till enfamiljshus. Den grova lockpanelen, betongpannorna och eventuellt även pivotfönstren stammar från en ombyggnad med tilläggsisolering utförd kring 1990.

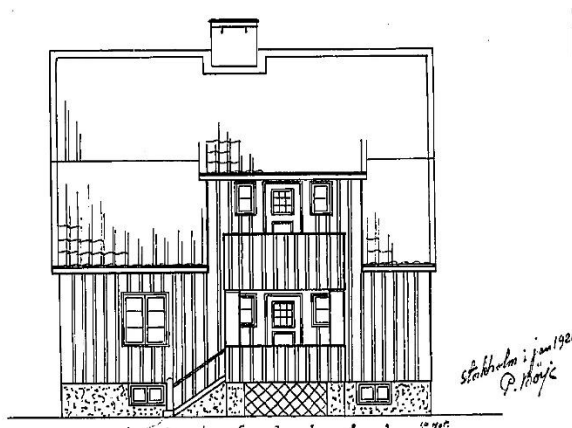
Foto: Förf 2019.

Landsknekten 22 är bebyggd med en enfamiljvilla under brutet, så kallat mansardtak och med en sentida, gulmålade lockpanel av kraftigt utförande. Grunden, som numera är något indragen från det nya fasadlivet är gjuten eller cementstensmurad och gråputsad samt försedd med några, sannolikt ursprungliga, grönmålade fönstergluggar. Fönstren i själva boningshuset är alla av modernt, pivothängt enluftsutförande, av plast eller metall, i bottenvåningen helt utan spröjs och i övervåningen med löstagbar korsspröjs. Taket som numera är täckt av svarta betongpannor har lätt svängda fall på ett kinesiserande sätt som var populärt just under 1920-talet. På grund av tilläggsisoleringen återstår knappast något av den gamla takfoten och taket avslutas istället av vitmålade vindskidor. Skorstenen som kan vara i ursprunglig form är oputsad och bevarar ett utkragande krön i tre skift. Mot gatan finns idag en långt utskjutande inbyggd entrédel (f.d. öppen veranda) och en dörr i prismaformad ädelträpanel som nås via en betongtrappa med smidesräcken. Mot trädgården kompletteras numera den ursprungliga balkongkupan av ytterligare en takkupa ledande till ett nytt rum i övervåningen, skapat 2003 genom flytt av några mellanväggar. Från köket i bottenvåningen kommer man ut på en större takförsedd altan, tillkommen vid samma tillfälle. Från denna leder trätrappa ned i trädgården. På den västra fasaden finns i grunden en garageport i brun träpanel, tillkommen 1954 med nedfart och gång som mynnar i tomtgränsen mot Segervägen. Den relativt stora hörntomten har förutom gräsmattor ett flertal gamla, uppvuxna fruktträd och omges runt om av en klippt häck.

Trädgårdsfasaden idag, jämfört med bygglovsritningen från 1921. Tilläggsisoleringen från 1990 visar sig bland annat genom fasadens överhäng i förhållande till grunden och det minimala taksprånget. Skärmtaket och den extra takkupan tillkom år 2003. Nuvarande pivothängda fönster härrör antingen från ombyggnaden 1990 eller 2003. Inga originalfönster utöver bågen i den lilla takkupan mot gatan återstår i huset idag.

Landsknekten 23 (f.d.5)

Bygglovsritning för gatufasaden mot Johan Skyttesväg, inlämnad 1921 jämfört med samma fasad idag. Utöver butikstillbyggnaden till höger från 1967 är också huset tillbyggt i full höjd åt andra hållet redan år 1928 då butikslokal inreddes i den utökade bottenvåningen.

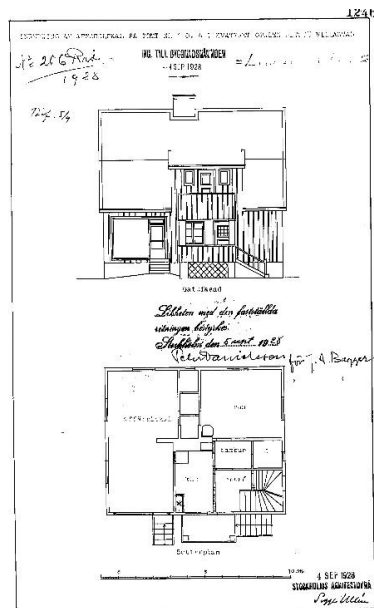
Ritning: BNA

På Fastigheten **Landsknekten 23** står en villa, till skillnad från de två andra i denna sammanställning, ursprungligen byggd som tvåfamiljsbostad. Storleken på bostadshuset är ganska lika de övriga, men här inreddes en lägenhet per plan då villan uppfördes år 1921. Var lägenhet bestod av två rum med kakelugn och kök med vedspis. I källaren fanns mat- och vedförråd och en gemensam tvättstuga. Huset har, liksom grannen nr 4 ett brutet, numera plåtklätt, så kallat mansardtak och fasader med en sentida, gråblåmålad lockpanel av kraftigt utförande. Grunden, som numera är något indragen från det nya fasadlivet är gjuten eller cementstensmurad och putsad med gråmålad slätputs.

Tilläggsisoleringen har gjort att fönstren sitter ohistoriskt djupt i fasaden, men några fönster är sannolikt ännu de ursprungliga med tre glas per båg.

Mot gatan finns fortfarande en öppen entréveranda samt en takkupa med balkong till övervåningen. De har dock båda byggts om någon gång under senare tid och bevarar sålunda inte ursprungligt utseende.

Redan 1928 ansöktes om en ombyggnad i den östra delen för att inrymma en butik i bottenvåningen med skyltfönster mot gatan. Det var ett av rummen samt större delen av köket som ombyggdes till affärslokal. Huruvida övervåningen fortsatt bestod av en egen lägenhet går inte att fastslå men eftersom plan över denna inte bifogades ansökan är det troligt att det förhöll sig så.

Till höger ses bygglovsritningen från 1928 med önskan om att få halva nedervåningen ombyggd till butikslokal med stort skyltfönster mot gatan. Sannolikt bodde sedan affärsidkaren i den decimerade lägenheten intill, utan att inskränka på lägenheten 1 trappa upp. Ovan ses huset av idag med 1928 års skyltfönster samt delar av gaveln på ett fristående garage byggt efter en ansökan inlämnad 1961. 1967 års envånings butiksutbyggnad anses också längst till höger.

Ritn: BNA.

Efter ombyggnaden 1928 är huvudvolymen i stort sett sig lik medan en envånings tillbyggnad med flackt sadeltak tillkommit mot nordväst, utmed gatan. I denna, uppförd omkring 1967 finns inrymd en butikslokal som i senare tid tycks ha omändrats till kontor och som nu, 2023 verkar utrymd.

På husets andra sida finns en fristående garagebyggnad uppförd efter ansökan år 1961. År 1977 ansöktes om en grundförstärkning och det var kanske i samband med detta som huset tilläggsisolerades och försågs med den nya stående locklistpanelen som kom fönstren att "sjunka in" i fasaden och kraftigt förminska taksprången som normalt är större på hus från denna epok. Vid något tillfälle har också takkupans dörr och fönster förstörats samt, som nämnts ovan, taket lagts om med svart bandplåt istället för det traditionella och för områdets villor, normala takteget. På originalritningen redovisas ett tegeltak även på detta hus.

På bakgården har under senare tid tillkommit två friggebodslänkande byggnader samt en större container vilken också blivit föremål för klagomål från boende i omgivningen. Marken framför byggnaderna är idag asfalterad och nyttjas för uppställning av fordon av skilda slag.

Byggnadsarkivshistorik för de tre fastigheterna

De tre aktuella fastigheterna bebyggdes, som de flesta i sin omgivning, under 1920-talet. Kuriöst nog utgjordes den första ansökan för **Landsknekten 4** av en ”sommarstuga”.

Sökanden, Johan Olov Johansson angav de höga materialpriserna som det oroliga världslägetorsakat, som skäl till att denne tvangs avvakta med att bygga den avsedda villan till senare.

Ansökan ingavs den 12 mars 1919 och osäkerheten var naturligtvis orsakad av det första världskriget som avslutats bara några månader tidigare. Först tre år senare, den 30/8 1922 ansökte samme Johan Olov Johansson om att få bygga ett ”*Egna Hem enligt närslutna ritningoch byggnadsbeskrivning*” vilken är den ännu kvarstående byggnaden.

På grannfastigheten, **Landsknekten 3** som den då hette (numera Nr 22) ansökte en Rickard Hallgren den 16/3 1921 om att få bebygga tomten med en enfamiljsvilla i två plan under brutet tak, samma villa som står där än idag. Bevarade nybyggnadsritningar finns i Stadsarkivet till båda dessa villor.

På den tredje fastigheten, **Landsknekten 23** (f.d. 5), granne med Nr 22, uppfördes, som ovan nämnts nuvarande tvåfamiljsvilla efter ritningar daterade januari 1921.

Sammanfattningsvis har genom åren följande förändringar genomförts för:

Landsknekten 22 (f.d. 3):

- 1: Bygglovsansökan för en villa 16/3 1921. Rickard Hallgren söker för byggnad på tomt nr 270. Arkitekt Carl B Lindström. Slutbesiktning utan anmärkning den 17/12 1921.
- 2: 30/4 1924: Ansökan om ombyggnad till 2 lägenheter, en på Bv och en 1 trappa upp. Slutbesiktning utan anmärkning den 30/5 1925.
- 3: 16/3 1942: Ansökan om ombyggnad, förstoring av balkong mot gatan, samt mindreplanändring.
- 4: 8/6 1954: Ansökan om ombyggnad; Inbyggnad av altan (mot gatan), inrättande av garage i källaren.
Sökande: Harry Johansson, Arkitekt Sven Brejke. Slutbesiktning saknades och begärdes först avsevärt senare. Utförd med anmärkning om brandisolering av dörr mellangarage och förråd, besiktningsdatum: 2/4 1968, -14 år senare.
- 5: 15/ 1957: Tomtjustering och därav ombenämning av fastigheten till Landsknekten 22. Tvåsmärre ytor intogs i tomten, en på 218 m² utmed Segervägen och en på endast 4 m², intill granntomten No 4.
- 6: 10/8 1976: Bygglovsansökan för nytt skärmtak för bil samt ändring av fasad
Sökande: Margit Degerblad
- 7: 20/3 1990: Ansökan om ombyggnad, tilläggsisolering, ny fasad och ny trätrappa. Fasaden anges målad i gul täcklasyr med vita snickerier, sökande Carl Beskow.

8: 20/3 2003 beviljas tillbyggnad för ny takkupa samt ombyggnad av balkong samt flyttning av två innerväggar på övervåningen. Sökande: Anders och Cecilia Blank. Ark: Alf Andersson. Taket uppges täckt med bruna betongpannor (trol. Sedan 1990). Bifogat foto visar den tilläggsisolerade villan med sin nuvarande grova lockpanel.

9: 2010: Ansökan om nybyggnadskarta för ett projekt för rivning och nybyggnad av flerfamiljshus (ej aktuellt projekt) Det uppges då att Stadsplan av den 22 april 1921 gällersom detaljplan och att gällande tomtindelning stammar från den 12 april 1957.

10: 2010 – 14. Ansökan om detaljplaneändring för byggande av flerfamiljshus på denna fastighet och grannen Landsknekten 4. Ansökan återkallad.

Därefter vidtar i registret handlingar berörande det nuvarande projektet.

Landsknekten 4: Trädgårdsfasaden på bygglovsritningen från 1938, jämfört med dagens utseende. Huset är i princip oförändrat sedan detta tillfälle då det fick sin träpanel utbytt mot en putsad fasad. Balkongräcket stammar sannolikt också från den tiden trots att ritningen visar en något enklare version. Smidesräcken av denna typ var mycket populära på 1930- och 40-talen och ersatte ofta tidigare trädetaljer som börjat kräva underhåll. ritn; BNA

Motsvarande register (något kortare) för **Landsknekten 4** ser ut på följande sätt:

1. 12/3 1919: Ansökan om uppförande av sommarstuga på tomt Nr 127 i Älvsjö Villastad, sökande: Johan Olov Johansson.
I skrivelsen anger han att "...då det är för höga materialpriser i dessa tider" för att kunnabygga den villa han tänkt sig ansöker han i mellantiden om att få bygga en sommarstuga. Slutbesiktning utan anmärkning den 27/7 1920
2. Den 30/8 1922 ansöker samme Johan Olov Johansson om att få bygga ett "Egna Hem enligt närslutna ritning och byggnadsbeskrivning". Slutbesiktning utan anmärkning den 25/11 1922.
3. 25/4 1938: Ansökan om tillstånd för fasadförändring. Att få byta befintlig brädpanel mot fasad av terrasitputs. Sökanden är samma som ovan. Ark: Carl Ekeman.
Slutbesiktning utan anmärkning den 7/7 1938.
4. 22/3 1956: Ansökan om inredning av garage i källaren. Godkännes den 3/4

1956 medtillägg att ”garageportarna målas i en med sockeln harmonierande färg” Slutbesiktning utan anmärkning den 26/1 1957.

5. 14/11 2017: Begäran om detaljplaneändring. Detaljplan och områdesbestämmelser avdaterade 14/4 2018. Detta utgör en förberedelse för det aktuella projektet.

Till sist finns följande ärenden gällande **Landsknekten 23**, f.d. 5:

- 1: 19/1 1921: Ansökan om uppförande av en tvåfamiljsvilla, efter ritningar signerade P Börje januari 1921
- 2: 4/9 1928: Ansökan om inredning av del av bottenvåningen till affärslokal med större skyltfönster och ingång från gatan.
- 3: 10/5 46: Ansökan om utbyggnad av affärslokalen. En fördubbling av ytan planerades, samt en envånings verkstadslokal åt väster, utmed gatan. Endast den senare uppförs, samt efter ändringsritning; sannolikt en garageutbyggnad mot gården. Ark Birger Nelson.
- 4: 1957 anmäls garagebyggnaden som riven.
- 5: 17/10 1961 ansökes om att få uppföra en ny fristående garagebyggnad öster om huvudbyggnaden, med port mot gatan. Denna existerar än idag.
- 6: 1967 ansökes om inredning av verkstadslokalen i väster (t. h. sett från gatan) för butiksändamål med ingång och skyltfönster mot gatan vilket gav denna utbyggnad dagens utseende.
- 7: 1976 ansöks om ”inklädning av garage”, sannolikt dagens putsfasad och året därpå ansökes om grundförstärkning av huvudbyggnaden.

Därefter följer diverse klagörenden från grannar som antyder att det inte rått bästa ordning på fastigheten. Bland annat rör det sig om olovlig förvaring av större container och olaga skyltning mm.

Här ses en vy från trädgårdssidan på tomten med, till höger garaget putsfasad en 20 fots container samt ett hörn av en gråmålad "friggebod" utöver dessa finns, intill friggeboden utanför bild, en enkel rödmålad träbyggnad med två svartmålade garageportar.

Utlåtande gällande rivning

De tre villorna på de berörda fastigheterna är alla typiska representanter för den förhärskande byggnadstypen under den tidigare epoken i Älvsjö Villastads tillkomstshistoria. De ligger fritt på relativt stora och numera uppvuxna tomter. Villan på Landsknekten 4 är den mest välbevarade men bär på grund av sina putsade fasader och ändring för garage en yngre prägel än dess byggnadstid antyder. Man har, nästan 20 år efter byggandet velat ge huset en för tiden så modern stil som det var möjligt utan att bygga om det helt. Det visar ju på en årsring och de boendes ambitioner men gör också att den inte längre är typisk för sin miljö och omgivning, som många andra i området.

Den friliggande villan på granntomten, Landsknekten 22 uppfördes ju också i den stora uppbyggnadsfasen av Älvsjö Villastad. Villan är trots relativt kraftiga ombyggnader ändå en representant för sin tids gestaltning av villor, främst sett till sin storlek och proportioner. Villan på Landsknekten 23 är den som genomgått störst förändring genom åren, främst på grund av dess successiva ombyggnad för affärsändamål vilket förändrat karaktären av villa i en större omfattning. Dock finns ändå ursprungliga detaljer bevarade som flertalet originalfönster till exempel mot baksidan. Av den trädgård som sannolikt även omgivit detta hus finns inte mycket bevarat. På gatusidan är marken upptagen av parkeringsplatser och, som ovan nämnts upptas största delen av baksidans mark av sent tillkomna små byggnader och dylikt.

Tillsammans utgör villorna ändå komponenter som bidrar till områdets karaktär och dess kulturhistoriska värden. Ingen av villorna bedöms dock, i jämförelse med andra friliggandevillor i området från respektive tidsperiod, ha bevarat samma karaktärsbärande detaljer och därmed förknippade bevarandevärden. En rivning av dessa byggnader medför att en del av historien försvinner och de årsringar som de ingår i försvagas, men i förhållande till områdets bebyggelsemiljö som helhet skulle en rivning medföra, relativt sett, små negativkonsekvenser för områdets samlade kulturvärden.

Sammantaget gör undertecknad bedömningen att det är trots allt är möjligt att acceptera rivning av dessa tre byggnader utan att områdets kulturhistoriska värden negativt påverkas i sådan utsträckning som skulle rendera avslag enligt praxis inom kulturminnesvården.

Situationsplan över de tre sammanslagna fastigheterna med en förslagsskiss till nya flerbostadshus på den sammanslagna tomten. Här ses hur byggnaderna är mer slutna och stadlika mot Johan Skyttes Väg och Segervägen medan de öppnar sig mot en parkliknande yta mot söder och den smalare Lagerbielkes väg. Byggnaderna avses uppföras i två respektive tre våningar med inredda vindar i de förhållandevis branta taken. Tvåvåningsdelen är placerad utmed Segervägen som en anpassning till att denna är betydligt smalare. På andra sidan Johan Skyttes väg är också de två, under uppförande husen markerade
Ill: Reflex Arkitekter

Utåtande med konsekvensanalys gällande förslaget till nya byggnader på fastigheterna

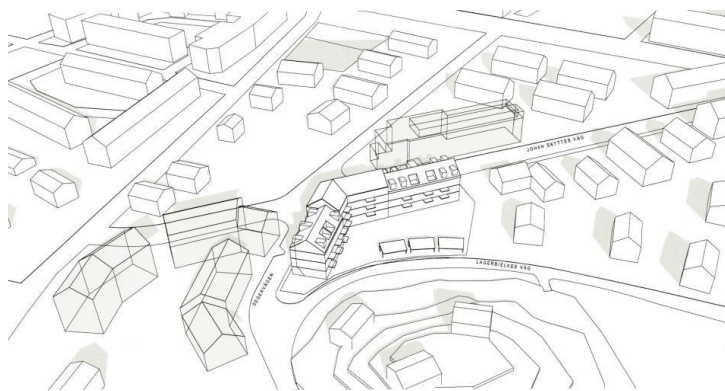
Syftet med förslaget till ny detaljplan är att, i enlighet med områdets gällande översiktsplan tillåta flerfamiljshusbebyggelse i flera våningar med verksamhetslokaler i bottenvåningen. Strukturen är avsedd att bli mer stadsmässig och påminner till karaktären exempelvis om dennärliggande torgbildningen där Johan Skyttes Väg och Älvsjövägen möts.

Exploateringsgraden motsvarar i förslaget en bebyggelse på mellan tre och fyra våningar med inredda vindar.

Förslaget som presenterats redovisar en länge byggnad, visuellt uppdelad i fyra huskroppar bland annat genom att byggnadsdelen i gathörnet tillförts en extra våning, i mötet med Segervägen och genom en differentierad fasadavfärgning. Huskropparna är förlagda längs med två av vägarna som omger fastigheten(-erna) medan en större grönyta föreslås öppna sig in mot den smalare Lagerbielkes väg. Alla byggnader är i förslaget ritade med sadeltak.

De föreslagna nya byggnadernas skala och placering medför att de blir väl synliga i stadsbilden och väntas utgöra nya fondmotiv från flera håll. Samtliga utblickar utmed Johan Skyttes Väg och Segervägen antas komma bli påverkade av förändringen. Att slutgiltigt bedöma graden av påverkan på områdets kulturhistoriska värden är i dagsläget något vanskligt. Illustrationsmaterial är dock under framtagande av arkitekten för att underlätta bedömningen.

Förslaget med de visuellt skilda byggnadsvolymerna tillsammans med viss volymavtrappning mot byggnadskroppens ändar torde kunna bli av godo, och kan komma att minska den visuella påverkan på området som proportionsförskjutningen, jämfört med befintliga hus, oundvikligen kommer att medföra. Det är av vikt att de tillkommande byggnaderna utformas så att samspelet med kvarvarande villabebyggelse i kvarteret i övrigt kan fungera dels med anledning av villabebyggelsens småskalighet och dels med tanke på att gaturummet ändå är relativt smalt, särskilt utmed Lagerbielkes Väg.

Här ses en perspektivskiss över de föreslagna nya flerfamiljshusen, sett från söder, dock utförd 2019, innan beslut togs om att infoga även Landsknekten 23 i ansökan. Här framgår till exempel ändå hur husen öppnar sig med varierade fasader och balkonger mot den planterade gården som utgör en lämplig avtrappning av bebyggelsen mot den smala Lagerbielkes Väg och mötande villabebyggelse

Ill: Reflex Arkitekter 2019

Den nya bebyggelsen som presenteras i förslaget möter, bland annat genom den gröna gården, den kvarvarande bebyggelsen i närområdet på ett sätt som kan fungera. Att trappa ned det stadsmässiga, och skapa gröna övergångar mot befintlig villabebyggelse torde vara en nödvändighet för ett fungerande möte mellan ”hyreshusen” och villatomterna som tar vid, särskilt mot söder dit det kan dröja decennier innan

stadsmässigheten når. Inför vidare bearbetning och planarbete är det av vikt att samspelet mellan ny och befintlig bebyggelse i området studeras väl för att bli så bra som möjligt.

FASAD MOT VÄSTER OCH SEGERVÄGEN

*En ny illustration över de tänkta husen i kvarteret. Här gatufasaden mot Johan Skyttes väg, till vänster samt Segervägen med det lägre huset som avslutas mot ingången mot grönytorna mot söder.
Förhållandevis strama fasader, dämpade putsfärger och höga plåtklädda sadeltak präglar byggnaderna.
Ill: Reflex Arkitekter*

Förslaget redovisar som sagt en ny byggnadsskala inom det aktuella området. Men i och med att tre inbördes liknande detaljplaneprojekt i princip samtidigt utreds kring den lilla torgbildningen i mötet mellan Johan Skyttes Väg och Segervägen kommer sannolikt en förskjutning av byggnadsskalan i det aktuella kvarterets absoluta närhet ske, med volymer som bättre kan komma att harmoniera med det aktuella förslaget för kvarteret Landsknekten.

FASAD MOT SÖDER

Här ses byggnadernas motsvarande fasader mot den, söder ut öppna gården med en kort, lägre sammanbindningsbyggnad mot den nytillkomna byggnaden man tänker sig på den nuvarande fastigheten Landsknekten 23. Det är således inte, som tidigare tänkt att trappa av byggnadshöjderna mot angränsande fastigheter åt detta håll. Det lämpliga i att överge denna tanke kan ifrågasättas.

Ill: Reflex Arkitekter 2023

Sedan det ursprungliga utlåtandet skrevs, 2019 är också två hus av motsvarande storlek som redovisas i förslaget under slutförande mitt emot på Johan Skyttes Väg, i kvarteret Hillebarden där de ersatt en 30-talsbyggnad som tidigare bland annat inrymt en Konsumbutik. Tidigare förtätningar i villaområdet har i huvudsak bestått av lägre byggnader med upp till trevåningar samt brutna eller relativt flacka tak. Förslaget som presenteras nu innebär en höjning av områdets siluett med nästan två våningar. Det

har dock poänger genom att de tilltänkta volymerna uppvisar en anpassning i form och placering som möjliggör siktlinjer mot befintlig grönska och bebyggelse. Skalan och exploateringsgraden kan dock även fortsättningsvis ifrågasättas ur ett kulturvärdesperspektiv, varför byggnadernas utformning, detaljeringsgrad och materialval äroav stor vikt för att balansera dem mot befintliga kulturvärden.

I den vidare projekteringen bör således stor vikt läggas på gestaltningen av fasader, taklandskap, materialval och färgsättning. Utemiljöernas gestaltning är också viktig för såväl trivselvärden som för möjligheten att genom bevarandet av viss befintlig växtlighet åstadkomma en så bra övergång mot angränsande villabebyggelse som möjligt och en starkare historisk anknytning.

Att i detta sammanhang den tidigare diskuterade förgårdsmark mellan gångbana och de föreslagna husens fasadliv mot Johan Skyttes Väg i det nya förslaget åter verkar ha strukits är dock inte så positivt, vare sig ur estetisk som områdesanpassad synvinkel. Majoriteten av fastigheterna i närområdet har ju planterad mark mellan gata och byggnader, så att på ett rent innerstadsmässigt sätt låta trottoarmöta fasadliv är inte det bästa i den aktuella miljön. Undertecknad skulle därför gärna se att denna tanke åter kunde väckas inom projektet, dock medveten om att det kan inverka negativt på kalkyleringen och boendeytorna i de projekterade byggnaderna.

Sammanfattning av utlåtande

Den sammanvägda bedömningen utmynnar i att det bör vara möjligt anta en detaljplan som medger rivning av de befintliga byggnaderna inom fastigheterna Landsknekten 4 och 22 utanatt detta påverkar områdets kulturhistoriska värden i en utsträckning som skulle motivera ettavslag.

Att som detaljplaneförslaget anger, uppföra flerfamiljshus på den sammanslagna fastigheten bedöms som möjligt ur kulturvärdesynpunkt, och att tillföra bostäder och verksamhetslokaler i området, i enlighet med översiktsplanen måste ses som positivt. Förslaget är uppenbarligen ännu inte färdigprojekterat eftersom det befinner sig i detaljplaneskedet men undertecknad, antikvariskt sakkunnig anser det ändå vara nog bearbetat och detaljerat för att kunna stödja det i det aktuella skedet. Detta förutsatt att inga större ändringar genomförs och att en antikvariskt sakkunnig bereds möjlighet att medverka i den fortsatta processen.

Som påpekats är den skalförskjutning som förslaget innebär dock något problematisk för områdets kulturhistoriska karaktär. Därför behöver tillkommande bebyggelse, som ovan nämnts, i sin gestaltning anpassas till sitt sammanhang, såväl vad gäller inverkan på gatumiljöerna som gentemot den kvarvarande villabebyggelsen. Viktiga hänsyn och tankar kring den föreslagna nya bebyggelsen har behandlats ovan och undertecknads godkännande urantikvarisk synvinkel utgår ifrån att dessa kan anammas i det fortsatta projekteringsarbetet, vilket också undertecknad förutsätter få möjlighet att ta del av.

Underlag

Startpromemoria, ny detaljplan, 14/1 2019:	Stockholms Stadsbyggnadskontor
Förslagsritningar och studieskisser för nybyggnad:	Reflex Arkitekter 2019
Byggnadsritningar och andra arkivhandlingar:	Stockholms Stads Byggnadsnämnd

Två aktuella antikvariska utredningar
för närliggande kvarter

Nyréns Arkitektkontor

Byggnadsundersökningar på plats:

Författaren

Utlåtande över ansökan om ny detaljplan

Författaren 2019

Samt diverse Stockholmslitteratur i författarens samlingar.

Stockholm den 15 december 2023.

Stellan Ridderstrand, byggnadsantikvarie.

Sakkunnig kontrollant av kulturvärden (KUL), kvalificerad behörighet. (K).
Medlem i SPBA, Sveriges Praktiserande Byggnadsantikvarier

Bilder; Där inget annat anges: Ridderstrands Byggnadsantikvariska Byrå